

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Suomen Omakotiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua työryhmän mietinnöstä ehdotuksesta uudeksi valmiuslaiksi.

Omakotiliitto on vuonna 1947 perustettu yleishyödyllinen ja riippumaton kansalaisjärjestö, joka edustaa pientalo- ja vapaa-ajan asukkaita, jäsenmäärän ollessa vajaat 70 000 (kotitaloutta). Paikallisesti jäsenet kuuluvat yhteensä noin 235 paikallisyhdistykseen. Suomessa on yhteensä yli 1,1 miljoonaa omakotitaloa ja 0,5 miljoonaa vapaa-ajanasuntoa

Omakotiliitto lausuu asiaan kohderyhmänsä näkökulmista ja kannattaa uudistuksen tavoitetta vahvistaa kokonaisturvallisuutta ja kriisinkestävyyttä sekä turvata väestön elinmahdollisuudet ja yhteiskunnan toiminta poikkeusoloissa. Poikkeusolojen sääntelyn tulee suojata normaaliolojen oikeustilaa ja palautua sille viipymättä. Pientalo- ja vapaa-ajan asukkaiden kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi kotirauhan, omaisuuden ja liikkumisvapauden suojan ensisijaisuutta ja välttämättömyysperiaatteen konkreettista soveltamista lakitasolla.

Perusoikeuksiin puuttumisen oltava aina viimesijaista, oikeasuhtaista ja täsmällisesti rajattua.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että esityksissä tulee olla selkeästi kirjattu mahdolliset vaatimukset kotitalouksille varautumisesta asumisen järjestämiseen, evakuointiin ja korvausprosesseihin (valmiit päätösmallit, tietomallit, palvelupolut). Tämä vähentää hallinnollista ja henkistä kuormaa siinä hetkessä, jossa kotitalouksien omaisuutta tai käyttöä ohjattaisiin.

On myös tärkeä huomioida varautumisvelvollisuusmalleissa kriittiset yksityiset toimijat, kuten vesi-, sähkö-, jäte-, kaukolämpö-, tele- ja logistiikkapalvelut, joihin pientalot ovat tiiviisti sidoksissa.

Omakotiliitto ehdottaa, että toteutetaan yhteistyössä valtakunnallinen omakotitaloasukkaiden ja vapaa-ajan asukkaiden varautumista tukeva ja kokonaishuoltovarmuutta vahvistava tukikampanja, jonka avulla luodaan varautumisen toimintamallit ja viestintätavat, joissa paikallisilla omakoti- ja vapaa-ajan yhdistyksillä on selkeä rooli tavoittaa oman alueen asukkaita.

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

Yhtenä vaihtoehtona lisätä huoltavarmuutta maan laajuisesti olisi valmistella hanke ja taloudellisen tuen malli tukemaan varautumisvelvollisuutta. Tavoitteena tulisi olla, että hankitaan riittävän kokoiset aggregaattorit jokaiseen omakotitaloon, joita Suomessa on noin 1,1 miljoonaa kappaletta, turvaamaan kotien välttämätöntä lämmön- ja sähköntarvetta. Tämä tukee myös kokonaisverkostoa, kun pientalojen varautumiskykyä parannetaan.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että poikkeus- ja kriisitilanteissa korostuu toimiva johtamisjärjestelmä, josta tiedotetaan avoimesti kansalaisia, jos joudutaan omia kansalaisia kohtaan toteuttamaan määräyksiä, jopa aseuhan voimalla. Omakotiliitto korostaa kansalaiskeskustelun merkitystä ja selkeää tiedottamista käytänteistä.

Poikkeusolojen edellytykset (11 §):

Omakotiliitto ehdottaa selkeytystä kytkentään välittömään, osoitettuun lisätoimivaltuuden tarpeeseen kaikissa poikkeusoloperusteissa.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

Omakotiliitto pitää tärkeänä, että lisätään lakiin poikkeusolojen päättymistä koskevat menettelyt ja velvoite arvioida perusoikeuksiin puuttumisen lakkaamisedellytykset.

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

On tärkeä, että eduskunnalle turvataan realistinen mahdollisuus rajata asetusten sisältöä (ei vain hyväksy/kumoa), jotta puuttumistoimet ovat oikeasuhtaisia esimerkiksi asumista koskevien puuttumisten tarkemmista rajoista.

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

Omakotiliitto pitää tärkeänä, että säädetään velvoite säännölliseen vaikutusseurantaan, esimerkiksi vaikutukset asumiseen, kotirauhaan, liikkumiseen, energiaan ja korvauksiin

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto korostaa, että viestintään tulee olla selkeät ja varmistetut kanavat esimerkiksi mökkiläisille ja ulkopaikkakuntalaisille, jotta tavoitetaan kaikki asianosaiset, varsinkin jos mobiiliverkon kuuluvuus on heikko.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Päätöksenteon läpinäkyvyys on keskeistä, jotta päätösten välttämättömyys ja suhteellisuus ovat avoimia kansalaisille.

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Hallinnon erityisjärjestelyissä on tärkeää varmistaa, että esimerkiksi roolit hyvinvointialue–kunta–elinvoimakeskukset-kesken ovat myös asumista koskevissa toimissa etukäteen valmisteltu ja sovittu. Tällä varmistetaan sujuvat prosessit akuuteissa tilanteissa.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Pientaloasukkaiden osalta tarve työvoimasta voi liittyä esimerkiksi terveydenhuoltoon tai avustamiseen. On tärkeä, että myös nämä tarpeet on huomioitu, jotta turvataan pientaloissa asuvien ihmisten arki, sillä nykyisin yhä useampi ikääntynyt asuu omassa kotitalossaan.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että työvelvollisuuden soveltamisessa huomioitava kiinteistökohtaisten huoltotoimien (esimerkiksi vesi, lämmitys, jätehuolto) kriittisyys pientaloissa, jotta kotitalouksien toimintakyky säilyy.

Työvelvollisuutta sovellettaessa on tärkeä varmistaa, ettei kiinteistöjen välttämätön omahuolto (lämmitys, kaivot, jätevesi, lumityöt) esty, mikä voisi johtaa omaisuusvahinkoihin ja jopa lisäkuormaan viranomaisille.

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että työvelvollisuuden soveltamisessa huomioitava kiinteistökohtaisten huoltotoimien (esimerkiksi vesi, lämmitys, jätehuolto) kriittisyys pientaloissa, jotta kotitalouksien toimintakyky säilyy.

Työvelvollisuutta sovellettaessa on tärkeä varmistaa, ettei kiinteistöjen välttämätön omahuolto (lämmitys, kaivot, jätevesi, lumityöt) esty, mikä voisi johtaa omaisuusvahinkoihin ja jopa lisäkuormaan viranomaisille.

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että kiinteistöjen, niin omakotitalojen kuin vapaa-ajan asuntojen, otto-oikeuksia täsmennettävä (kiinteistöjen käytölle selkeät rajat: puuttumisen perusteet, kesto, päätöksentekijä, muutoksenhakumenettely), korvausten tulee olla täysimääräisiä (mukaan lukien epäsuorat vahingot asunnolle) ja korvausmenetelmien selkeitä. Kotirauhaan puuttumisen kynnyks on oltava korkea.

Omakotiliitto pitää tärkeänä yleisen vaatimuksen kirjaamista, että kaikissa poikkeusoloperusteissa edellytetään välitöntä ja nimenomaista lisätoimivaltuuden tarvetta. Tällä voidaan ehkäistä tilanteet, joissa poikkeusoloja todetaan ilman suunniteltua käyttöönottoa.

Vapaa-ajan asuntojen asema tulee selkeyttää selkeytettävä, että missä tilanteissa ne rinnastuvat "vapaana olevaan" asuntoon ja milloin eivät.

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että säännöstelyn tulee olla porrastettua: haja-asutuksessa ei ole vaihtoehtoja (lämpö, liikkuminen, vesi). Ostolupamalleja tulee kehittää esimerkiksi luomalla kevyitä ja nopeasti käyttöön otettavia kohdennettuja digitaalisia ratkaisuita (esimerkiksi ajoneuvokohtaiset polttoainekiintiöt tai talon lämmityspolttoainekiintiö, alueellinen sähkönkäytön priorisointi, vedenkulutuksen ohjaus) huolehtien myös niiden ihmisten ostomahdollisuuksista, joiden ei ole riittäviä digitaitoja.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Priorisointiperiaatteet on oltava avoimia ja julkaistava kansalaisille etukäteen, ottaen huomioon esimerkiksi kiinteistöt, joilla talossa ei olisi öljy/puulämmitysmahdollisuutta tai omaa kaivoa ja jätevesihuoltoa voivat saada etusijaa.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Pientaloissa asuu yhä useammin ikäihmisiä. Yksinasuvien määrä on suuri ja monet tarvitsevat myös liikkumiseen apua. Tämän kohderyhmän tarpeet esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden osalta on tärkeä varmistaa ja luoda poikkeusoloihin selkeät toimintamallit, jotka viestitään kotitalouksille.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että tämä luku koskee erityisesti liiton kohderyhmää. Omakotiliitto pitää tärkeänä täsmentää ilmoitusvelvollisuuden soveltamisalaa (vapaa huone/tilapäiväinen tila/vapaa-ajan asunnon asema), asuntojen ilmoitus-, osoitus- ja vuokrasääntöjä (esimerkiksi: menettely, kesto ja mahdollinen asumisen jatko), huolehtia omistajan oikeusturvasta sekä sitä, että saadaan kohtuullinen korvaus kustannuksista ja kulumisesta. Asioista tulee olla etukäteen saatavilla tietoa.

Omakotiliitto korostaa asumisen järjestämisessä kotirauhan roolia ja tarkkaa välttämättömyysarviointi jokaisessa päätöksessä.

Omakotiliitto on mielellään tiiviissä yhteistyössä asumisen osalta oikeusministeriön kanssa ja mahdollisissa työryhmissäkin. Selkeä yhteistyössä tehtävä viestintä on myös keskeisessä roolissa ymmärrettävän ja neutraalin tiedon välittämisessä.

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto toteaa, että rahoituksen osalta tarvitaan tarkat asialliset ja ajalliset rajaukset erityisesti asumiseen liittyviin maksuliikenne- ja pääomavirtoihin, jotta ei vaaranneta kotitalouksien perusmaksujen hoitamista, kuten asuntolainanmaksu, sähkö, energia- ja vesimaksut.

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto pitää tärkeänä, että energiakysymysten osalta kriittiset priorisointiperiaatteet ovat näkyvissä ja esimerkiksi pientalot, joilla ei ole vaihtoehtoja lämmitystä tai kunnallistekniikkaa, tulee huomioida erikseen. Esimerkiksi jos talon lämmitysmuotona on kaukolämpö, tulee varmistaa lämmitysenergian saatavuus myös niissä tilanteissa, joissa kaukolämmön tuotantoon ei esimerkiksi olisi sähköä saatavilla. Lämmön saatavuus tulee varmistaa muulla keinoin, kuten vaihtoehtoisilla lämmityspolttoaineilla.

Kotitalouksia voidaan myös kannustaa omatoimiseen huoltovarmuuteen. Omakotiliitto oli mukana muun muassa vuonna 2022 tehdyssä suomalaisten kotien energiatutkimuksessa. Tämän mukaan omakotitaloissa on käytössä usein monia lämmityslähteitä. Tämä on merkittävä huoltovarmuustekijä Suomessa. Onkin tärkeä välttää haavoittuvuuden lisäämistä, kun kannustetaan siirtymään fossiilittomaan lämmitysenergian. Siirtymä esimerkiksi öljylämmityksestä pois lisää yleensä kiinteistöjen sähkönkäyttöä. On keskeistä huomata, että ne omakotitalot, joissa on esimerkiksi mahdollisuus lämmittää muulla kuin sähköllä, esimerkiksi puulla, tukevat myös muiden kotien lämmitysvarmuutta ja täten huoltovarmuuden kokonaisuutta pientaloasukkaiden osalta.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto korostaa, että kaikkien asukkaiden tiedonsaanti tulee turvata ja on hyvä päivittää vastaamaan nykypäivää (pakettipalvelut, verkko- ja kuuluvuuskatkot) sekä varmistaa viestinnän varayhteydet. Samalla on erityisesti huolehdittava viestinnästä digitaalisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten osalta.

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto pitää tärkeänä, että korvaukset kattavat myös epäsuorat menetykset (esim. ylimääräiset kunnostuskulut, vuokratulojen menetys). Korvausten hakemiseen tulee olla selkeä hakuprosessi, kohtuulliset määräajat ja esitettävä toimivaltainen viranomainen.

Omakotiliitto on huolestunut "kohtuullistamislausekkeesta", joka siirtää taloudellista riskiä kotitalouksille ja täten heikentää kotitalouksien oikeussuojaa.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Omakotiliitto pitää tärkeänä, että kansalaisilla on ennakkoon tiedossa oikeudet ja velvoitteet, ja mahdollisten kriminalisointien tulee olla täsmällisiä.

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

Omakotiliitto esittää, että jatkovalmistelussa tehdään erillinen vaikutusarviointi kotitalouksille erityisesti pientalo- ja vapaa-ajanasukkaiden näkökulmasta (esim. energia, lämmitys, vesi, jäte, liikkuminen, asuminen/kotirauha, mahdollisen asunnonluovutuksen korvaukset). Vaikutusarviot tulee julkaista ennakoivasti, samoin jälkiseurantana vuosittain, jos lakia sovelletaan.

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Omakotiliitto kannattaa kokonaisuudistusta ja ehdottaa tarkennettavaksi muun muassa

- 1) asumisen, omaisuuden ja kotirauhan suojan reunaehdot,
- 2) asunnonoton korvausjärjestelmä, jotta se on määritelty kattavasti ja täsmällisesti,
- 3) säännöstelyn toimintamalli ja viestintätavat huomioiden erilaiset kohderyhmät ja porrastaen sääntely oikeasuhtaisesti ja välttämättömyysperusteisesti.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Omakotiliitto jatkaa erittäin mielellään yhteistyötä asian edistämiseksi ja on käytettävissä jatkotyössä esimerkiksi työryhmissä. Liitto toivoo myönteistä suhtautumista esittämiensä hankkeiden etenemistä koskien kotitalouskohtaisen omakotitaloasukkaan varautumiskyvykkyyden edistämiseksi konkreettisin varautumistoimin omakotitalojen tilapäisen energiatarpeiden tukemiseksi kriisitilanteessa.

Suomen Omakotiliitto ry

Marju Silander

toiminnanjohtaja

Jukka Malila

puheenjohtaja

Silander Marju

Suomen Omakotiliitto ry